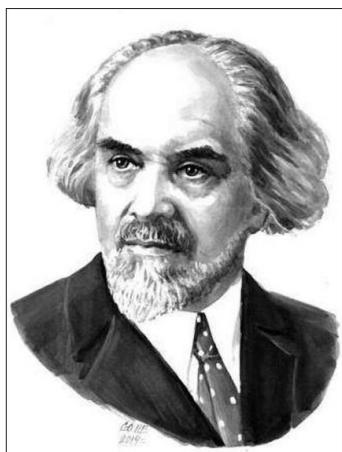

Сања Р. Пејовић*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет, докторанд

ЕРОТОЛОШКИ РЕЧНИК НИКОЛАЈА АЛЕКСАНДРОВИЧА БЕРЂАЈЕВА

Николај Александрович Берђајев (Николай Александрович Бердяев, 1874–1948) био је руски религиозни филозоф. Утицај на његов однос према еросу извршили су мислилац Владимир Соловјов са студијом *Смисао љубави* и писац и публициста В. В. Розанов са књигама *Породично питање у Русији*, *Осамљености*, *Опало лишће* и *Узгредно*, а према књизи О. Вајнингера *Пол и карактер* био је полемички настројен. Берђајевљеви еротолошки радови налазе се у следећим делима: *Смисао стваралаштва*, *О човековом ропству и слободи: оглед о персоналистичкој философији*, *Миросозерцање Достојевског*, у огледу *Метафизика пола и љубави*,

у рецензији књиге О. Вајнингера *Пол и карактер*, у философском есеју *Размишљање о еросу*, који је ушао у књигу *Самоспознаја*, као и у личној преписци. Сви они су обједињени у књизи *Ерос и личност: филозофија пола и љубави*.

У раду су издвојени појмови које је Николај Берђајев користио како би изложио свој концепт љубави. У његовој основи налази се доживљај пола својствен Платону, а основни човеков задатак Берђајев види у превазилажењу расцепа између мушког и женског начела. Стварање савршене индивидуалности, односно личности, представља пут до достизања вечно-

* мејл

сти и могуће је захваљујући љубави-еросу која у себи садржи каритативну љубав. Она стоји наспрам родне љубави, у којој се путем рађања мрви индивидуалност и учвршћује начело смрти.

Кључне речи: Николај Берђајев, Ерос, личност, еротска љубав, каритативна љубав, родна љубав, хришћанство.

АНДРОГИН – „лик и слика Божја [...] девојка-младић, целовити бисексуални човек” (Берђајев 2016: 84).

АНДРОГИНИЗАМ – „коначно спајање мушког и женског у вишем боголиком бићу, коначно превладавање распада и раздора, поново успостављање слике Божје. У андрогинизму је одгонетка тајне да апсолутни Човек-Христос није имао нама видљиви живот пола, пошто у Лику Његовом није било поделе из које у нашем овоземаљском животу настаје полни живот” (Берђајев 2016: 129).

АСКЕТИЗАМ – „једна од метафизика пола” (Берђајев 2016: 81). „Полни живот је могућ и без сексуалног чина (в. *сексуални чин*) и чак далеко интензивнији. Сексуални акт, сексуална функција може се превладати, али сам пол је непобедив. Аксетизам је у стању само да прерасподели енергију, да јој да други правац, али није у стању да је уништи” (Исто, 82).

АФРОДИТА ЗЕМАЉСКА – „љубав вулгарна, безлично-родна, природна” (Берђајев 2016: 34).

АФРОДИТА НЕБЕСКА – „љубав божанска, лична, која води ка индивидуалној бесмртности” (Берђајев 2016: 34).

ВРСТЕ ЉУБАВИ: ЉУБАВ-ЕРОС И КАРИТАТИВНА ЉУБАВ – „Постоје две врсте љубави – љубав која се успиње и љубав која силази, љубав еротска и љубав агапијска” (Берђајев 2016: 149). „Љубав-ерос постоји у свакој љубави која бира [...] Каритативна љубав је силажење, она ништа не тражи за себе, за своје обогаћење. Она даје, жртвује, она је урођена у свет који пати, који је у таму агоније. Љубав-ерос захтева узајамност, љубави-самилости није потребна узајамност [...] Љубав-ерос види лик другог, вољеног у Богу, идеју Бога о човеку, види лепоту вољеног. Љубав-самилост види другог у богоостављености, у потонућу у таму света, у патњи и изопачености света. [...] безлична агапијска љубав и каритативна љубав усмерене су на безличног ближњег који пати и коме је потребна помоћ” (Исто, 150); „љубав која уздиже изнад света, „општег”, безличног, то је љубав која је усмерена на конкретну слику личности, на учвршћивање те слике у вечности и учвршћивање у вечности своје везе са том сликом. И то исто је и онда кад је однос искључиво еротско-узлазни

и искључиво еротско-силазни, неопходно је сједињење једног с другим. Искључиво еротска љубав има у себи елемент демонског и рушилачког, искључиво каритативна љубав има у себи елемент нечег понижавајућег за другог човека” [...] Љубав-ерос не може бити усмерена на све, на њу и је немогуће принудити себе, она је избор, а љубав-самилост, она која силази, може бити усмерена на цео свет који пати, у томе је њена преображавалачка снага (Исто, 151); „љубав-самилост, љубав-саосећање, caritas. Каритативна љубав ништа не тражи од себе, она од свог преобиља даје другом. Каритативна љубав је сједињавање с другим у богоостављености, у тами света” (Исто, 155). „И права љубав-ерос садржи у себи љубав-caritas, љубав саосећање. Еротска љубав, која не зна за сеосећање и милосрђе, поприма демонски карактер и растрзава човека” (Исто, 156).

ЕРОС – „Платоновски Ерос родило је богатство и сиромаштво, он је уздицање од мноштвеног чулног света ка јединственом свету идеја” (Берђајев 2016: 149).

ЗАЉУБЉЕНОСТ – усхићење, које „доводи до стваралачке екстазе” (Берђајев 2016: 154–155).

ЛИЧНОСТ – „биће које воли и биће које мрзи, које у себи има Ерос и анти-Ерос, антигонистично биће. Љубав је пут реализације личности” (Берђајев 2016: 149).

ЉУБАВ – према Платоновом учењу „љубав је чежњива жеља поновоног сједињења у целовиту индивидуалност” (Берђајев 2016: 34); „љубав је по својој природи трагична, њена жудња је емпиријски неутољива, она увек изводи човека из датог света и доводи га на руб бесконачног, открива постојање других светова. Љубав је трагична зато што се распарчава у емпиријском свету објекта љубави, и сама љубав се распарчава на отргнуте делове ограничене у времену” (Исто, 40). „Љубав се рађа онда када почиње усхићење, уживање, када друго лице гледате с радошћу. Када вас оно привлачи, када престаје усамљеност, одвојеност, егоистичка затвореност и самодовољност” (Исто, 45); „љубав је прозор у бесконачност” (Исто, 58). „И највише у љубави, оно што чува њену тајанствену светост, јесте одрицање од сваке животне перспективе, жртвовање живота. Ту жртву тражи свако стваралаштво [...] Љубав је стваралачки чин који ствара други живот, који побеђује „свет”, који превладава род и природну нужност. У љубави се потврђује јединствена, непоновљива личност” (Исто, 118). „У стваралачком чину љубави открива се стваралачка тајна лица вољеног. Онај који воли, види вољеног кроз омотач вољеног света, кроз скраму која прекрива свако лице. Љубав је пут према разоткривању тајне лица, према доживљају лица у дубини његовог бића. Онај који воли зна о лицу

вољеног оно што цео свет не зна, и онај који воли више је у праву него цео свет. Само онај који воли, истински доживљава личност, одгонета њену генијалност. Сви ми – који не волимо – познајемо само површину лица, не познајемо његову тајну” (Исто, 119–120). „Љубав је пут на коме свако у себи открива Човека-андрогино” (Исто, 120). „Љубав је увек космична, нужна ради сватске хармоније, ради божанске предодређености” (Исто, 123). „Љубав је учвршћивање лика вољеног у вечности и Богу, тј. учвршћивање бића” (Исто, 145).

ЉУБАВ ПРЕМА БОГУ – јесте љубав према далеком, према неизмерно вредном (Берђајев 2016: 65). „Али волећи Бога, може се волети цео свет, сва природа, свака травка и биљка, у свему видети одраз Бога и највиши смисао. [...] Савршен свет, какав треба да буде по Божјој замисли, цео је достојан љубави, у њему је све лепо, све изазива к себи несавладиву жељу, и мистична тајна љубави и јесте у томе што је љубав снага која продире у тај свет, што је она усмерена према Божански-лепом у свету. [...] Љубав је снага која преображава свет, ослобађа га од утвара труљења и изопачености. И вољено лице унакажено губом, снагом љубави може се видети преобразено, прозрети његов чисти лик у Богу. Од снаге љубави са лица овог света нестаје губа.” (Исто, 65–66). „Али љубав према Богу је стваралачко стање духа. [...] Љубав према Богу је стваралачки преображај човекове природе. Али љубав према Богу је и љубав према духовној висини, према божанском у животу” (Исто, 145).

ЉУБАВ У ОКВИРУ ЈЕДНОГ ИСТОГ ПОЛА – „симптом дубоке кризе рода, и може се критиковати само са становишта да ли се у њој достиже истинско постојање, да ли се остварује смисао љубави” (Берђајев 2016: 61).

ЉУБОМОРА – „осећање буржуја-власника који не познаје виши светски смисао љубави (в. *љубав*). Љубоморни мисле да им припадају објекти њихове љубави, онако како они припадају Богу и свету” (Берђајев 2016: 123). „Љубомора је тиранија човека над човеком” (Исто, 174).

ЖЕНА – „није нешто ниже од мушкарца (в. *мушкарац*), она је у најмању руку њему једнака, а у понечему и изнад њега, женин позив (в. *женски позив*) је велик, али у оном што је женско, женствено, а не мушко” (Берђајев 2016: 51). „Жена без везе с мушкарцем не би била потпуни човек...” (Исто, 84) „Жена је носилац полне стихије у овом свету” (Исто, 91). „Она је далеко мање човек, далеко више природа” (Исто, 124). „Жена се искључиво и без остатка предаје радости љубави или патњи несреће, она се цела раствара у том једном, целу себе уноси у то једно” (Исто, 125).

ЖЕНСКИ ЕМАНЦИПАТОРСКИ ПОКРЕТ – „садржи у себи велику истину, као и сваки покрет који ослобађа од ропства. [...] без обзира на своју добру страну залагања за праведност, по својој основној тенденцији усмерен је против смисла љубави, он пролази мимо дубине пола, остаје на површини и у илузији живота” (Берђајев 2016: 49); „темељи се на претпоставци да је мушкарац (в. *мушкарац*) нормалан човек, потпуна индивидуа, да није само пол, није половина индивидуе, да треба личити на мушкараца да би се постало човек. Отуда следи да је циљ женског покрета и сваког прогресивног решења женског питања само то да од жене (в. *жена*) направи мушкараца – изједначити се с мушкарцем, у свему га опонашати, тек тада ће жена бити човек, потпуна индивидуалност. [...] Таква еманципација је, по нашем мишљењу, поништавање жене, одрицање њеног посебног и највишег позива у свету, третирање женствености само као слабости, недовољне развијености, безличности, покорности. Само се мушкост признаје истински људским и вишим принципом, женствености се не признају никаква права, осим права да у свему подржава мушкост. [...] Стварају се продукти друге и треће класе, свет је испуњен лошим копијама мушкараца, бесполним бићима, која су изгубила сваку индивидуалност, која све подражавају ” (Исто, 50).

ЖЕНСКИ ПОЗИВ – „да у свет конкретно унесе, оваплоти вечну женственост, тј. једну од страна божанске природе, и да тако води свет према љубавној хармонији, према лепоти и слободи. Тај посао није ни мањи ни гори од свих мушких послова. Жена треба да буде уметничко дело, премер Божијег стваралаштва, снага која надахњује стваралаштво мушкараца (в. *мушкарац*). Бити Данте је високи позив, али ништа мањи позив није – бити Беатрича. Беатрича је равна Дантеу по величини своје мисије у свету, она је, кад се ради о врховном циљу живота, потребна свету ништа мање него Данте” (Берђајев 2016: 55).

МЕТАФИЗИЧКА, ДУХОВНО-ПЛОТНА ПОЛАРНОСТ – „Према Платоновом учењу, изложеном у форми мита, пол је резултат раздвајања у првобитној целовитој и снажној људској природи, распада индивидуалности на две половине” (Берђајев 2016: 34). „Пол је расцеп. Док тај расцеп постоји, нема индивидуалности, нема целовитог човека. Но превладавање пола је његово признавање а не његово порицање. То је стваралачко сједињавање полова а не окретање од полне жеље сједињавања. Треба учврстити пол пре него коначно овладамо њиме, пре него његови полови нестану, пре спајања у јединствени дух, у јединствено тело. То наравно не треба схватити тако да свака монада, мушка и женска, престаје самостално да постоји; њој је својствено самостално постојање, а у сједињавању она

постиже своју пуноћу. Пол има духовну и телесну природу, у њему се крије метафизика духа и метафизика плоти. Пол није емпиријске и физиолошке природе, у њему се крију метафизичке дубине. Јер мистичка дијалектика пола уочава се чак и у самој природи Божанског. Цео светски процес има корене у полу; свет је и створен зато што у његовој основи лежи пол, зато што је мистичка стихија света поцепана, разломљена, поларна. Метафизичка, духовно-плотна поларност испунила је свет болом пола, жудњом спајања” (Исто, 38–39). „Пол је тачка пресека двају човекових светова, али и тачка пресека човека и космоса [...] Човек је спојен с космосом пре свега кроз пол. У полу је извор истинског јединства човека и космоса и његове ропске зависности од космоса. Категорије пола – мушко и женско – нису само антрополошке већ су и космичке категорије. Хришћанска симболика Логоса и душе света, Христа и Његове Цркве, говори о космичкој мистици мушког и женског, о космичкој брачној тајни. Не само у човеку него и у космосу постоји подела на мушко и женско и њихово полно сједињавање. [...] У светском поретку мушко је претежно антрополошко, људско начело, женско начело је природно, космичко” (Исто, 83–84).

МЕТАФИЗИЧКИ ПРИНЦИП ЖЕНСТВЕНОСТИ – творачка снага у светској култури (Берђајев 2016: 54). „Снага женствености играла је у светској историји огромну, али не увек видљиву улогу. Без мистичке страсти према жени (в. *жена*), без заљубљености (в. *заљубљеност*) у њу, мушкарац (в. *мушкарац*) у свету ништа не би створио, не би било светске културе; бесполно је увек немоћно и без дара” (Исто, 55).

МИСТИЧКИ СМИСАО ПРАВЕ ЉУБАВИ – „треба схватити тако да се механички не изједначавају и уподољавају мушкарац (в. *мушкарац*) и жена (в. *жена*), већ, напротив, да се ослобађају и учвршћују и мушки и женски принцип, а личност тражи у њиховом повезивању и допуњавању. Половина не може да постане целина, од жене не може да се направи мушкарац и обрнуто, и да се тако реализује целовита личност. Одрицање плодности и женствености, које жели да буде принцип, пут је ка обезличењу, и на том путу индивидуалност се никада не може стећи” (Берђајев 2016: 54).

МУШКАРАЦ – „није нормални тип човека, већ уопште није човек сам по себи, није личност (в. *личност*), без љубави (в. *љубав*) није индивидуалност. Мушкарац је само пол, половина, он је продукт цепања, раздвајања света, део целовитог бића” (Берђајев 2016: 52–53). „Мушкарац-човек је преко жене (в. *жена*) повезан с природом, с космосом, да није жене он би био одсечен од душе света, од мајке-земље” (Исто, 84). „Мушкарац поново покушава да створи свој андрогини лик кроз сексу-

алну жељу према изгубљеном женском начелу” (Исто, 85). „Мушкарац није склон да се предаје искључиво и до краја радости љубави или патњи због неке несреће, он увек има своје стваралаштво, свој посао, сву пуноћу својих снага” (Исто, 124–125).

ОДРИЦАЊЕ ОД ПОЛА – „исто такво изопачење као и разврат (в. *разврат*)” (Берђајев 2016: 26).

ОРГИЈАСТИЧНОСТ – „позитивна стваралачка енергија која човека једнако може уздизати и рушити га и поробљавати” (Берђајев 2016: 100–101).

ПЛОТ – „у истој мери метафизична и трансцедентна колико и дух, и плотска полна љубав има трансцедентно-метафизичке корене” (Берђајев 2016: 33).

ПОЛ И ЉУБАВ – „У полу и љубави је тајна раздвајања света и тајна његовог поновног спајања; у полу и љубави је такође тајна индивидуалности и бесмртности” (Берђајев 2016: 28). Најинтимније питање око којег се наталожило „мистичко искуство, које је још хаотично, и потребно је његово религијско осветљење” (Исто, 29–30).

ПОЛНА ЉУБАВ – „Аскетско хришћанско учење дозвољава полну љубав само као слабост човекове грешне природе. Полна љубав је тако остала као нешто срамно, слабо, скоро прљаво” (Берђајев 2016: 32). „Тешкоћа свих питања која се тичу полне љубави и састоји се у томе што се у светској историји полне љубави тесно преплићу два начела која се међусобно боре – лична и родна љубав, снага натприродна, божанска и снага природна, емпиријска везаност” (Исто, 35). „Само лична полна љубав тежи превазилажењу поделе, потврђивању индивидуалности, вечности, бесмртности. То је Афродита небеска (в. *Афродита небеска*). Само лична, ван-родна љубав, љубав душа које су одабрале једна другу, мистична заљубљеност, јесте прави Ерос, божанска Афродита. Лична љубав, Афродита небеска – натприродна, објављује рат смрти и нужности, она је непријатељ рода (в. *род*), распарчавања индивидуалности, у својој савршености она не рађа, жуди за индивидуалним спајањем и вечношћу, с њом је повезана тајна индивидуалности и бесмртности” (Исто, 40). „Индивидуална полна љубав је вечни индивидуални лику у Богу, постизање пуноће сваке половине” (Исто, 66). „Ерос у правом смислу речи, стапање мушког принципа са женским у конкретном и Богом одређеном облику” (Исто, 63); „највиши облик, најпотпунија љубав, у коју улазе сви други облици као саставни делови” (Исто, 64).

ПОРОДИЦА – „осакаћује личност (в. *личност*), не само жене (в. *жена*) већ и мушкараца (в. *мушкарац*), јер она ради у интересу рода (в.

род) и родне својине. Родна породица је гроб личности и личне љубави, у тој средини Ерос вене” (Берђајев 2016: 52). „Породица је [...] позитивистичка световна институција унапређења, биолошког и социолошког уређења живота рода” (Исто, 112). Она је друштвена ћелија чија је веза с полом увек посредна а не директна, а веза с љубављу (в. *љубав*) још мања (Исто, 113). „Продужење људског рода и његов живот на земљи морао је бити доведен до извесне независности од природне оргијастичности и хаотичног пола. Требало је оформити легализовани, нормални пол као нужно прилагођавање датом стању постојања. [...] *Породица је настала из нужде, а не из слободе*. У религијском погледу породица је сва у Старом завету, у закону који разоткрива грех. Породица је прихватање покорности због почињеног греха, прилагођавање родној нужности” (Исто).

ПРЕПОЗНАВАЊЕ ВОЉЕНЕ БОЖАНСКЕ ПРИРОДЕ – „доживљај личности сваког људског бића, чак и непријатеља, и љубавно поштовање потенције лика Божјег у њему, однос према сваком човеку као према циљу по себи, а не као средству” (Берђајев 2016: 63); „најнесавршенији облик љубави, усмерене на све људе, без изузетка [...] тежња према вечном облику сваког бића у Богу, признавање у сваком ко је далек потенцијалу блискости” (Исто, 64–65).

ПРИЈАТЕЉСТВО – није целовита љубав, већ разломак љубави, „у њега не може да се смести коначна тајна двоје, али може да јој се приближи” (Берђајев 2016: 127–128).

РАЂАЊЕ – „почетак смрти [...] мрвљење индивидуалности, њено распадање на делове и знак је тога да она не може да достигне савршенство и вечност и као да оставља својим деловима да уместо ње наставе усавршавање, као да замењује јединствени успех у вечности многим успесима у времену. Родни прицип и љубав ради продужења рода су продукти смртности и искварености у природи и истовремено су учвршћивање и озакоњење смртности, победа начела смрти” (Берђајев 2016: 37).

РАЗВРАТ – „крајњи степен расипања полне енергије, отуђење од целовитог човековог бића, губитак целовитости. И у сексуалном чину неизбежно постоји елемент разврата, јер постоји расипање и отуђивање полне енергије од целовитог живота и тела духа, претварање тела у посебну функцију” (Берђајев 2016: 83). „Љубав према љубави уместо љубав према лицу – у томе је психологија разврата. У тој психологији нема сједињења ни са ким, нема ни жеђи за сједињењем, то је разједињујућа, отуђујућа психологија, у њој се никад не остварује тајна брака (в. *тајна брачне љубави*)” (Исто, 121).

РОД – „нема ничег љуског, то је природна стихија, иста код свих људи и заједничка човековом и животињском свету. У стихији рода нема и не може бити љубави (в. *љубав*), божанског Ероса, као индивидуалног избора, као специфично привлачење полова, по којем се човек не разликује само од животиње, већ сваки човек од другог човека” (Берђајев 2016: 35–36).

РОДНА ЉУБАВ – „понижава човека, зато што му намеће власт безличне природне стихије, личност се ту налази под влашћу природне нужности, која је разара. [...] Ту долазимо до дилеме: или стварање савршене, вечне индивидуалности, или уситњавање индивидуалности и стварање многих несавршених индивидуалности. Човек није у стању да постане личност, индивидуалност, да достигне савршенство и вечност, и зато као да предаје свом потомству даље усавршавање, утапа у рађање бол неостварене индивидуалности, непреваданог раздора, недостигнуте вечности. Родна полна љубав уситњава индивидуалност, тежи к бесмртности рода, к стварању многих несавршених бића (а не једног савршеног), тј. к лошој бесконачности, к вечном враћању” (Берђајев 2016: 36). „Родна полна љубав је привидно, илузорно превладавање поделе према полу, у њој се не постиже савршена и вечна индивидуалност. Полна страст у стихији рода постаје играчка безличне природне силе, која ту страст никад не доводи до краја, већ се она продужава бескрајно у вечности, у новим и новим облицима” (Исто, 37). „Родна полна љубав и јесте, користећи Платонову терминологију, Афродита земаљска (в. *Афродита земаљска*)” (Исто, 38).

САЗНАЊЕ – „откривање љубави, свесног спајања оног који воли се својим предметом, с бићем, с Богом” (Берђајев 2016: 145).

СЕКСУАЛНИ НАГОН – „стваралачка енергија у човеку [...] мучно преобиле енергије која тражи излазак у свет, у објекат” (Берђајев 2016: 104).

СЕКСУАЛНИ ЧИН – „највиша и најнапрегнутија тачка додира два поларна бића, у њему као да свако излази из себе у другог, иступа из граница пола. [...] У помами сексуалног чина никад се не може остварити основни задатак, јер је све привремено и пролазно. [...] После сексуалног чина раздвојеност је већа него пре њега” (Берђајев 2016: 93). „Чин спајања полова морао би бити вечан, непрекидан, без корака назад, целовит, морао би да обухвата све ћелије бића, да буде дубок и бескрајан. Уместо тога, сексуални чин у природном поретку потпада под власт лоше бесконачности полног нагона, који се никад не може утолити, коме нема краја. Извор живота у овом свету је искварен, он је извор човековог ропства” (Исто, 94); „не доводи до сједињења личности већ до рађања деце (в. *рађање*), до лоше бесконачности, уместо до добре вечности. У полном животу, само

ради уживања и задовољства, не побеђује лични интерес већ интерес рода (в. *род*)” (Исто, 95).

СЛАДОСТРАШЋЕ – „чежња за другим световима, жеђ да се пробију оквири емиријског. Само што та жеђ често не пробија задате оквири, већ их још више учвршћује” (Берђајев 2016: 58). „Постоји лично сладострашће, екстаза стапања у вишу индивидуалност, мистичко улажење у „ти”, у личности другог, свог вољеног, свог предодређеног. Екстатични сладострасни доживљај није увек губитак свог људског „ја”, потчињавање његовој животињској природи, већ је такође приближавање природи божанског, коначно налажење у њој своје личности. Постоји сладострашће Афродите земаљске (в. *Афродита земаљска*), али постоји и сладострашће Афродите небеске (в. *Афродита небеска*). [...] Прљаво, зло, грешно сладострашће, последица је комадања личности (в. *личност*), претварања отргнутог дела човековог бића у целину, поступање с човековом личношћу као с простим средством, и губљење личног самоосећања и осећања друге личности. Прљаво је и грешно чинити човека оруђем свог природног уживања, а не чинити то путем стапања с вишом природом” (Исто, 59–60).

СТВАРАЛАЧКА ЕРОТСКА ЕНЕРГИЈА – „У еротици је искупљење човековог полног греха, искупљење које је остварено и које прелази у стваралаштво. [...] Еротска енергија је вечни извор стваралаштва. И еротско сједињавање врши се ради стваралачког узлета. Исто тако је еротика нераскидиво повезана с лепотом. Еротско узбуђење је начин испољавања лепоте у свету” (Берђајев 2016: 130).

ТАЈНА БРАЧНЕ ЉУБАВИ – „је у духу, у добу стваралаштва, у религији стваралаштва. Тајна брачне љубави је откровење о човеку, стваралачко откровење. Тајна брака није породица (в. *породица*), није природна тајна рађања (в. *рађање*) и продужења рода (в. *род*), тајна брака је тајанство сједињења у љубави (в. *љубав*). Само је љубав света тајна. Тајна љубави је изнад закона, она је излазак из рода и родне нужности, у њој је преображај природе. Љубав није покораване. Није носилац тешкоћа и бремена „света” већ је стваралачка дрскост. Та тајна, тајна брака, не открива се још ни у откровењу закона ни у откровењу искупљења. Тајна љубави је стваралачко откровење самог човека. Она се зачала у мистичној љубави која увек руши границе утилитарно-родне физиологије и економије породице” (Берђајев 2016: 117–118).

ТЕОКРАТИЈА – царство Божије, „царство љубави (в. *љубав*), повезивање делова света, засновано на мистичко-слободном стапању, а не на насиљу и принуди. Сви органски изданци љубави воде теократији, свака органска љубав већ је почетак теократије” (Берђајев 2016: 66). „Само у

теократији може да се објави нова плот љубави, натприродна плот (в. *плот*). [...] само религијом може да се преобрази природа и да се ослободимо родне нужности и родних инстиката [...] Теократија је коначно остваривање љубави свих индивидуалности, коначно ослобођење од безличне власти природе, последњи тријумф Афродите небеске (в. *Афродита небеска*)” (Исто, 67).

ФЕТИШИЗАМ ЉУБАВИ – „болест [која] се испољава тако што предмет љубави није целовит човек, није жива органска личност (в. *личност*), већ део човека, разломак личности, на пример, коса, руке, ноге, глава, усне изазивају безумну заљубљеност, појединачни део, одвојен од целине, претвара се у фетиш. Код фетишизма се губи осећање личности, не види се њена индивидуалност. [...] Љубав у којој се предмет љубави дезинтегрише на појединачне пролазне делове [...] Свака душа у свету има предодређену, једину блиску душу, допуну целовите индивидуалности, а у овдашњем животу човекова душа троши божанску снагу свога Ероса на милионе повода, на неутољиве појединачне делове” (Берђајев 2016: 40–41).

ХЕРМАФРОДИТИЗАМ – „природна, животињска помешаност два пола” (Берђајев 2016: 107). У покрету за женску еманципацију (в. *женски еманципаторски покрет*) постоји хермафродитска девијантност јер „жена (в. *жена*) механичким подржавањем, из зависти и непријатељства, присваја мушке особине и постаје духовни и физички хермафродит, тј. карикатура, лажно биће” (Исто, 107).

ХРИСТОС – „Божански Ерос, оваплоћен у човечанству, извор сваке љубави (в. *љубав*), божанска веза свих неповезаних и усамљених честица света” (Берђајев 2016: 63).

ХРИШЋАНСКА ЉУБАВ – „мистична љубав према другом бићу, према брату и сестри у Христу (в. *Христос*), радостно стапање у Богочовечанском телу” (Берђајев 2016: 63); „љубавно братство у Христу, ту такође постоји елеменат избора и индивидуалности, постоји плотско, у широм [sic!] смислу те речи, сједињавање (у телу Богочовечанства); у њеној основи такође лежи принцип личности. Хришћанска, братска љубав није апстрактно, безлично осећање, у духу алтруизма XIX века, већ је радосно осећање, као и заљубљеност, она је најближа брачној љубави, она има и плотску страну, пошто треба да сједини човечанство у једно тело. То је индивидуална страст другог степена, прелаз од сједињавања двоје ка сједињавању свих” (Исто, 64).

ХРИШЋАНСТВО – „откривање богочовечанске љубави. Мене спасава, тј. преображава, не само љубав према Богу већ и љубав према човеку. Љубав према ближњима, према браћи, дела љубави су пут мог спасења, мог преображења” (Берђајев 2016: 145).

ЧЕДНОСТ – „једно од усмерења полне енергије. У чедности се највише чува човекова целовитост, и зато се полна енергија не испољава као разломак сексуалног чина (в. *сексуални чин*) [...] Комадајућа функција сексуалног чина губитак је целовите полне енергије, отуђење те енергије од целовитог човековог бића. Али чедност није одрицање пола, она је очување његове целовитости, концентрација полне енергије у целом целовитом човековом бићу” (Берђајев 2016: 82–83).

ЛИТЕРАТУРА

Берђајев 2016: Берђајев, Николај Александрович. *Ерос и личност: филозофија пола и љубави*, превео с руског Новица Јањушевић, Академска књига, Нови Сад.